

© Magyar Helsinki Bizottság, 2017

A kiadvány és egyes részei külön kérelem nélkül terjeszthetők és sokszorosíthatók nem kereskedelmi célú kutatás, tanulmány és tájékoztatás céljából a szerzők és a szerzői jog tulajdonosának megfelelő feltüntetése mellett.



Jelen kiadvány az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.



Magyar Helsinki Bizottság

A Magyar Helsinki Bizottságról

A Magyar Helsinki Bizottság 1989-ben alakult. Civil jogvédő szervezetként figyelemmel kíséri a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban biztosított alapvető jogok magyarországi érvényesülését, és a közvélemény tájékoztatása mellett jogi segítséget nyújt a jogsértések áldozatainak. A Magyar Helsinki Bizottság erőfeszítéseket tesz, hogy a hazai jogszabályokban következetesen érvényesüljenek az emberi jogi normák, és működési területén elősegíti a jogi oktatást és továbbképzést Magyarországon és külföldön. Fő tevékenység területei a menekülők és más, védelemre szoruló külföldiek jogainak védelme; az egyenlő bánásmód követelménye érvényesülésének elősegítése; valamint a rendvédelmi szervek és az igazságszolgáltatás működésének emberi jogi szempontú nyomon követése. A Magyar Helsinki Bizottság különös figyelmet fordít a fogvatartási körülményekre, a joghoz való hozzájutásra, a hatékony védelemhez való jog érvényesülésére és a törvény előtti egyenlőségre.

www.helsinki.hu

Tartalom

1. Bevezetés.....	4
2. A projektről.....	5
3. A magyar büntetőeljárásról	5
4. Az Irányelv átültetése	7
5. A terheltek tájékoztatása büntetőeljárás jogairól Magyarországon.....	8
5.1. A 3. cikk szerinti tájékoztatás	9
5.2. A 4. cikk szerinti tájékoztatás	11
5.3. A terheltek tájékoztatásának közérthetősége	12
5.4. Megértette a tájékoztatást?	14
5.5. Magánál tarthatja a terhelt a tájékoztatót?	15
5.6. Mi a következménye, ha nem, vagy nem megfelelő módon történik a tájékoztatás?	15
5.7. A sérülékeny csoportokhoz tartozó terheltek tájékoztatása.....	16
6. Javaslatok	18
6.1 Javaslatok a gyakorlati szakemberektől	18
6.1 Javaslatok a nemzetközi és nemzeti kutatások alapján.....	19
Melléklet	20

1. Bevezetés

Valószínűleg minden büntetőeljárással foglalkozó szakember számára egyértelmű, hogy amennyiben a büntetőeljárás terheltje a magyar nyelvet nem ismeri, a legfontosabb szövegeket, így a jogairól szóló tájékoztatást is le kell számára fordítani. A magyar nyelvet ismerő, de rossz szövegértési képességgel rendelkező terheltnek sokszor olyan az egyébként magyar szöveg, mintha idegen nyelven íródott volna.

A kutatások alapján a felnőtt lakosság 53,8%-ának rossz a szövegértése, és ez leginkább az iskolai végzettségtől függ (ld. erről részletesen a 5.3. fejezetet). A fogvatartottakról elmondható, hogy esetükben az általános iskolai végzettség a legtipikusabb. A teljes fogvatartotti populáció 53,5%-ának ez a legmagasabb iskolai végzettsége,¹ így alaposan feltehető, hogy a terhelték iskolai végzettsége és szövegértése is ebbe a kategóriába esik. Ebből az következik, hogy a büntetőeljárás szövegeinek közérthetősége különös jelentőséggel bír.

A terhelték közérthető tájékoztatása 2014 júniusa óta uniós kötelezettségünk is, ez volt ugyanis a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetésének határideje. Az átültetés jogszabályi szinten jelentős részben megvalósult, a gyakorlat azonban nem felel meg teljes egészében sem az uniós, sem a magyar jogszabályoknak (erről részletesen ld. a 4. fejezetet).

Az egyik legfontosabb probléma, hogy a terhelték tájékoztatása nem egyszerű nyelven, közérthetően történik. Az ezzel kapcsolatos hipotézisünket igazolta egy 200 fős mintán végzett vizsgálat, illetve ezt támasztja alá az általunk megkérdezett szakemberek többsége. (A Magyar Helsinki Bizottság kutatási eredményeiről ld. a 4. fejezetet). A kutatás alapján – szakértők bevonásával – új szöveget fogalmaztunk meg, amely a jelenleginél jóval érthetőbb, ezt újabb 200 főn teszteltük.

A kutatási tapasztalataink alapján legfontosabbnak azt tartjuk, hogy a büntetőeljárás terheltjeit a jogszabályoknak, illetve az Európai Unió előírásainak megfelelően kellő időben és valóban közérthető módon tájékoztassák a jogaikról. (A Magyar Helsinki Bizottság által megfogalmazott ajánlásokat ld. a 6. fejezetben.) Kutatásunk tanulsága, hogy a jogászok – akármekkora tapasztalattal is rendelkeznek – nem tudnak közérthetően fogalmazni, a szövegek megírásában szükségük van külső segítségre, közérthető fogalmazással foglalkozó szakemberre, sérülékeny emberekkel foglalkozó szakemberekre és nem utolsósorban a szöveg tesztelésére.

Hangsúlyozzuk, hogy a közérthető tájékoztatás csak egy a büntetőeljárás garanciái közül, önmagában nem biztosítja a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését.

¹ 2016/2 Börtönstatisztikai Szemle, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, 2016
<http://bv.gov.hu/download/a/05/91000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202016%202.pdf>

2. A projektről

A Magyar Helsinki Bizottság „A tájékoztatáshoz való jog érvényesülése a büntetőeljárás során az Európai Unióban” („Accessible Letters of Rights in Europe”) című projektjének megvalósulását az Európai Bizottság Jogérvényesülési és Fogyasztópolitikai Főigazgatósága támogatta. A projektet a Magyar Helsinki Bizottság öt további szervezettel közösen, öt tagállamban (Litvánia, Belgium, Franciaország, Bulgária, Spanyolország) valósította meg.

A projekt során feltérképeztük a terheltek tájékoztatásával kapcsolatos tapasztalatokat a világ országaiban. A projektben partner Fair Trials Europe európai jogi szakértői hálózata (Legal Expert Advisory Panel) révén betekintést nyertünk az európai szabályozás és gyakorlat fontosabb kérdéseibe, az erről szóló jelentés [itt](#) érhető el.

Minden projektpartner azonos metodológia alapján folytatta le a terheltek tájékoztatásának közérthetőségével kapcsolatos kutatást. Ennek során a jogszabályi háttér elemzésén túl a projekt résztvevői gyakorlati szakemberekkel készítettek mélyinterjúkat. Magyarországon az Országos Bírósági Hivatal és az Országos Rendőr-főkapitányság engedélyezte, hogy négy bíróval (Fővárosi Törvényszék, Budapest Környéki Törvényszék, Budaörsi Járásbíróság, Nyíregyházi Törvényszék), illetve 5 rendőrrel interjút készítsünk. Az ügyvédi kamarákon keresztül elektronikus kérdőívvel kerestük meg a hazai ügyvédeket, amelyet 79-en töltöttek ki.

Az egyes nemzeti kutatások alapján összehasonlító tanulmány készült, a legfontosabb tapasztalatokat, javaslatokat a projektpartnerek 2017 májusában mutatták be az Európai Parlamentben.

3. A magyar büntetőeljárásról

A büntetőeljárás nyomozati, ügyészi és bírósági szakból áll. A nyomozás során a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) megfogalmazása szerint fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket; a tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e. A nyomozást a nyomozó hatóság (ez az esetek többségében a rendőrséget jelenti) vagy az ügyész végzi; annak során értelemszerűen kihallgatják a büntetőeljárás e szakaszában „gyanúsítottként” azonosított terhelteket is. Az iratokhoz való hozzáférés a nyomozás alatt – különösen a nem előzetes letartóztatott terheltek esetében – korlátozott (részletesen lásd lejjebb). A nyomozás elvégzése után kerül sor az ún. „iratismertetésre”: ennek keretében

adják át a gyanúsítottaknak és a védőnek a nyomozás teljes iratanyagát. Az iratismertetés után kerülnek a nyomozási iratok az ügyészhez, aki közvádloként dönt a vádemelésről, amely a vádiratnak az ügyész által a bírósághoz való benyújtásával történik meg.

Az ezt követő bírósági szakban az elsőfokú bíróság tárgyalást tart, amelyre az ekkor már „vádlottak” hívott terheltet is megidézik. A bírósági eljárásban a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik, az egyéb bizonyítási cselekményekről és azok sorrendjéről az eljáró bíróság határoz. Ebben az időszakban a terhelt már korlátlanul hozzáfér az ügy irataihoz. A bizonyítási eljárás befejezése után az ügyész vádbeszédet, a védő pedig védőbeszédet tart, és a vádlott is felszólalhat. A bíróság ezt követően hozza meg ügydöntő határozatát (ítéletét), amelyben dönt a vádlott bűnösségéről és a büntetéskiszabásról, vagy az ártatlanságáról. Amennyiben az elsőfokú ítélet ellen a vád vagy a védelem fellebbez, az ítélet nem emelkedik jogerőre, és az ügyben másodfokú eljárásra kerül sor.

Tekintettel arra, hogy az Irányelv több helyen is az „őrizetbe vett”, illetve „fogva tartott” gyanúsítottak és vádlottak kapcsán rendelkezik a tájékoztatáshoz való jog egyes aspektusairól, ki kell térni azokra a szabadságelvonással járó kényszerintézkedésekre, amelyek a magyar büntetőeljárás során a gyanúsítottak, illetve a vádlottak esetében alkalmazhatóak, így az őrizetbe vételre és az előzetes letartóztatásra.

Az időben előbb bekövetkező **őrizetbe vétel** a terhelt személyi szabadságának átmeneti, rendszerint bírói döntés nélküli elvonása, amely szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Az őrizet legfeljebb hetvenkét óráig tarthat; ennek elteltével a terheltet – ha a bíróság az előzetes letartóztatását nem rendelte el – szabadon kell bocsátani. Az őrizetbe vétel ellen a terhelt panasszal élhet. Az őrizetbe vételt rendőrségi fogdán kell végrehajtani.

Az **előzetes letartóztatás** a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt, amelyet mind a nyomozati szakban, mind a bírósági szakban elrendelhetnek (a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára az ún. nyomozási bíró, azt követően pedig a perbíróság), a vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatást pedig a vádirat benyújtása után a perbíróság fenntarthatja. A vádirat benyújtása után az első fokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás az első fokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tart. A gyanúsítottak és a vádlottak tehát akár a meggyanúsításuktól az elsőfokú ítélet meghozataláig tartó időszak egészét előzetes letartóztatásban tölthetik (azzal, hogy az esetek többségében érvényesül egy abszolút felső időkorlát). Az Irányelv szempontjából lényeges továbbá, hogy a terhelt és védője az eljárás bármely pontján terjeszthet elő indítványt az előzetes letartóztatás megszüntetése iránt, amelyről a bíróságnak határozatot kell hoznia; valamint fellebbezhet is a bíróság előzetes letartóztatással kapcsolatos döntései ellen. Az előzetes letartóztatást főszabály szerint büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

4. Az Irányelv átültetése

2014. június 2-án járt le a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Irányelv) átültetésének határideje. (Az Irányelv szövegét ld. a mellékletben.) A tagállamoknak ezen időpontig kellett hatályba léptetni azokat a jogszabályi rendelkezéseket, amelyek a nemzeti szabályok Irányelvvél való összhangjához szükségesek.

Magyarországon a következő jogszabályok ültetik át az Irányelvet a büntetőeljárás vonatkozásában (ezeket egyrészt módosították az Irányelv átültetése érdekében, az Irányelv átültetésének határideje után meghozott jogszabályokat pedig már az Irányelvre figyelemmel hozták meg):

- a Be.;
- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.);
- a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (hatályát veszttette 2015. január 1-jén);
- a rendőrségi fogdák rendjéről szóló 19/1995. (XII. 13.) BM rendelet (hatályát veszttette 2015. január 1-jén);
- a rendőrségi fogdák rendjéről szóló 56/2014. (XII. 5.) BM rendelet;
- a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet (a továbbiakban: 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendelet);

A jogszabályi rendelkezések mellett az Irányelv átültetését szolgálják az alábbi közjogi szervezetszabályozó eszközök:

- 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról [a továbbiakban: 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás];
- 3/2015. (II. 20.) ORFK utasítás a Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatáról [a továbbiakban: Fogdaszolgálati Szabályzat].

Az irányelv – témánk szempontjából legfontosabb – cikkei a 3., illetve 4. cikk. A 3. cikk a gyanúsítottak és a vádlottak jogaival kapcsolatos minimumkövetelményeket írja elő, míg a 4. cikk az őrizetbe vett, illetve a fogva lévő terheltek tájékoztatásával kapcsolatos szabályokat határozza meg.²

² Az Irányelv 3. és 4. cikkének szövegét ld. az 1. számú mellékletben

Álláspontunk szerint az Irányelv átültetése két fontos ponton nem valósult meg.

Egyrészt az Irányelv 4. cikke alapján „a tagállamok biztosítják, hogy az őrizetbe vett vagy fogva tartott gyanúsítottak és vádlottak haladéktalanul kézhez kapják a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót.” A hatályos magyar szabályozás ezzel - az időbeliség szempontjából – nincs teljes mértékben összhangban. Az előállított, illetve őrizetbe vett terhelt a RobotzsaruNEO integrált ügyviteli rendszer alapján (erről ld. az 5.1. fejezetet) részeseül tájékoztatásban, és a jogokról szóló írásbeli tájékoztatást is csak akkor bocsátja a nyomozóhatóság a rendelkezésére, ha ő, vagy védője azt kéri. Az eljárási jogairól szóló írásbeli tájékoztatót a terhelt így – hacsak kihallgatását követően azt nem kéri - valójában a büntetés-végrehajtási intézetben, illetve a rendőrségi fogdán fogja csak biztosan megkapni.

Másrészt az Irányelv 3. és 4. cikke is előírja azt, hogy a terhelteket egyszerű és közérthetően kell jogaikról tájékoztatni. Az Irányelv átültetését ebből a szempontból jogforrási szinten teljes körűnek tekinthetjük, hiszen, mint azt az 5.3. fejezetben kifejtjük, a közérthetőség követelményét a magyar büntetőeljárással kapcsolatos szabályok is előírják, azonban annak gyakorlati implementációja nem történt meg, a terheltek tájékoztatása nem egyszerű nyelven történik, empirikus kutatásunk szerint sem közérthetőek. A kutatásról ld. még [itt](#):

Megjegyzendő, hogy az átültetési határidőt nem minden esetben tartotta be a jogalkotó. Így pl. a Bv. tv. 12. § (5) bekezdését csak 2015. július 1-jei hatállyal módosították úgy, hogy az ne csak az előzetes letartóztatott, hanem az őrizetbe vett terheltek esetén is előírja a büntetőeljárási jogaikról való tájékoztatást.

5. A terheltek tájékoztatása büntetőeljárási jogaikról Magyarországon

A Be. 43. § (2) bekezdésének f) pontja általános jelleggel előírja, hogy a terhelt jogosult arra, hogy a büntetőeljárási jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon; a Be. 62. §-a pedig kimondja, hogy a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság „*az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt a jogairól tájékoztatja, és a kötelezettségeire figyelmezteti*”.

Mindazonáltal a tájékoztatás nem terjed ki minden, az Irányelvben szereplő jogra. Mint azt korábban kifejtettük, eltérő szabályok vonatkoznak a gyanúsítottakra, illetve a fogva lévő terheltekre. A fogvatartási végrehajtási helyétől függően (rendőrségi fogda vagy büntetés-végrehajtási intézet) is eltérő a tájékoztatásra vonatkozó szabályozás.

5.1. A 3. cikk szerinti tájékoztatás

A nyomozati szakban a **gyanúsított kihallgatás** kezdetén a terheltet a gyakorlatban úgy tájékoztatják a jogairól, hogy felolvassák vagy elmondják számára a rendőrség integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszere, a **RobotZsarú NEO** által generált figyelmeztetéseket, amelyek a RobotZsarú NEO központi iratmintatárában szereplő, a gyanúsított kihallgatásról szóló, kötelezően alkalmazott jegyzőkönyvminta részét képezik. Így ezek a figyelmeztetések minden esetben szerepelnek a gyanúsított kihallgatásról szóló jegyzőkönyvben, amelyekbe a terhelt és a védő betekinhet, és azokból – egy alkalommal illetéktelenesen – másolatot kérhet, vagyis a gyanúsított csak a jegyzőkönyv aláírásakor kapja meg írásban a jogokról szóló tájékoztatást, és csak abban az esetben, ha ő vagy védője azt kéri. Addig az eljáró rendőr által elmondottakra kell hagyatkoznia.

A gyanúsított tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló tájékoztatásra nem kerül sor az Irányelv 3. cikkében meghatározottak ellenére. A korábban részletezett terhelti jogosultságokat tartalmazó jegyzőkönyvet a kihallgatás végén kinyomtatják, amit a gyanúsított aláír.

E körben probléma, hogy az előállításkor (a gyanúsítottak jelentős része esetében ez a büntetőeljárás első mozzanata) nem tájékoztatják a terhelteket a jogaikról, hanem kizárólag a gyanúsításról. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV törvény 33.§ (4) bekezdése csak annyit ír elő, hogy az előállítottat szóban vagy írásban tájékoztatni kell az előállítás okairól, vagyis csak a gyanúsítást közlik az eljáró rendőrök, illetve (egyes interjúalanyok elmondása szerint) felhívják a figyelmet arra, hogy védőt hatalmazhat meg. Ezzel kapcsolatosan ritka, de annál jelentősebb probléma, hogy ha az előállítandó személy nem beszél magyarul, akkor semmiféle tájékoztatására nem kerül sor, hacsak a rendőr nem beszél az adott nyelvet.

A Be. 29. § értelmében a **Legfőbb Ügyészség** is eljár nyomozás keretében speciális elkövetők (pl. rendőr vagy büntetés-végrehajtás állományába tartozó elkövető), illetve egyes bűncselekmények miatt. Az ügyészség gyakorlata – a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztályától kapott írásbeli tájékoztatás, illetve jegyzőkönyv minta szerint – a rendőrségéhez nagyon hasonló, a tájékoztató szöveg érdemben nem tér el a RobotZsaruban szereplő iratmintáétól.

A nyomozást végző ügyészek „egy része a gyanúsított kihallgatás kezdetén felolvassa a [...] figyelmeztetéseket és tájékoztatásokat, míg mások azokat kötetlen formában, szóban közlik terhelttel.” A gyanúsított kérésére a kihallgatás megkezdése előtt a tájékoztató szövegét írásban a rendelkezésére bocsátják, „ilyen kérelem azonban a büntetőeljárásban kisebb számban fordul elő.”

Ahogy több rendőr interjúalanyunk elmondta, nagyon összetett cselekmény esetén a gyanúsítás szövegét kinyomtatják a terheltnek. Ilyenkor gyakran előre megírják a szöveget, hogy ez ne vegyen el időt a kihallgatásból. Egy tipikus, az egyik interjúalanyunk szerint közérthetőnek

tartott gyanúsítás így hangzik: *„Ön megalapozottan gyanúsítható azzal, hogy X-kor betört az Y (pontos cím) helyen lévő családi házba, ahol tetteleg bántalmazta Z-t, aki az orvosi szakvélemény szerint 8 napon túl gyógyuló, súlyos, életveszélyes sérülést szenvedett”*. Egy másik rendőr interjúalanyunk jelezte, hogy ő kifejezetten a Btk. tényállások elnevezését használja a gyanúsítás szövegében (pl. hűtlen kezelés), ahhoz további magyarázatot *„kihallgatás-technikai okokból”* nem fűz.

Mint azt korábban említettük, a rendőr interjúalanyaink úgy vélik, hogy ők érthetően és teljes körűen tájékoztatják a terhelteket, mindazonáltal **ez nem egységes, erről képzést, útmutatást a rendőrök nem kapnak**, mindenkinek saját gyakorlata van ezzel kapcsolatban. A kezdő rendőrök tapasztaltabb kollégáik kihallgatásán vesznek részt, megismerkednek a gyakorlattal, azt követően alakítják ki saját módszerüket. Akadnak olyanok, akik elmondásuk szerint hosszan, a gyanúsított állapotához, intellektusához igazítva magyarázzák el a tájékoztató szövegét (ők vannak többségben), de olyan interjúalanyunk is volt, aki mindig nagyjából azonosan, 8-10 mondatban tájékoztatja a terhelteket a jogairól. Többen úgy vélték, hogy a gyanúsított tájékoztatása elsősorban az ügyvéd feladata (*„nem dolgozom a védő helyett”*), különösen súlyosabb ügyekben, ahol a védelem kötelező (akár ott van a védő, akár nincs – ezt egy interjúalany mondta). Persze nem ritka eset, hogy a kirendelt vagy meghatalmazott védő nincs jelen a kihallgatáson. Akad olyan, aki ilyenkor részletesebben magyarázza el a terhelti jogokat, de olyan is, aki nem teszi ettől függővé a gyanúsítottak tájékoztatását, akkor sem, ha a kihallgatott iskolai végzettsége alacsony vagy rossz szövegértési képességgel rendelkezik.

Eltérő az is, hogy ki hogy fogalmaz. Volt olyan interjúalanyunk, aki kifejezetten jelezte ellenérzéseit a *„pongyola”* fogalmazással kapcsolatban, mások kifejtették, hogy törekednek az egyszerűbb szavak, kifejezések használatára. Több interjú alapján az rajzolódik ki, hogy elterjedt vélekedés szerint a szöveg érthetővé tétele egyenlő annak *„lebutításával”*.

Az interjúk során megkértük a rendőr interjúalanyokat, hogy mondjanak példát arra, hogy egyes bonyolultabb jogosultságokat hogy magyaráznak el. Nagyon sokféle választ kaptunk, ez is alátámasztja az egységes gyakorlat hiányát. Egy jó példa: hallgatáshoz való jog és hamis vád tilalma: *„úgy védekezik, ahogy akar, hazudhat is, de nem mondhatja azt, hogy más követte el, ha ez nem igaz.”* Egy másik példa egy bíró interjúalanytól: *„Itt maga szabad, azt mond, amit akar, csak másra nem mondhat semmit, ami hazugság”*. A hamis vádra vonatkozó figyelmeztetést az egyik interjúalany így szokta megfogalmazni: *„nem foghat rá másra semmit, amit nem ő követett el”*. Egy másik példa: *„Önt semmilyen hátrány nem érheti, ha nem tesz vallomást”*.

Az egyik ügyvéd ezzel kapcsolatban az írta, hogy *„sok esetben a terheltnek, tanúnak 'ciki' megkérdezni, mivel ezt mindenkinek érteni kellene”*.

5.2. A 4. cikk szerinti tájékoztatás

A jogszabályi rendelkezések az Irányelv 4. cikk (1) bekezdésével összhangban előírják, hogy az őrizetbe vett és fogva tartott gyanúsítottak, illetve vádlottak számára írásban tájékoztatást kell adni a jogairól. A Bv. tv. 12. § (5) bekezdés értelmében a „kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy részére befogadáskor írásban [...] tájékoztatást kell adni” az ott felsorolt büntetőeljárás jogairól.

Az írásbeli tájékoztató szövegét a vonatkozó jogszabályok nem tartalmazzák. A rendőrségen fogva tartott (őrizetbe vett vagy előzetes letartóztatásban lévő) személyek esetében a Fogdaszolgálati Szabályzat 11. melléklete („Magyar nyelvű tájékoztató a rendőrségen fogvatartott személyek jogairól és kötelezettségeiről, valamint a fogvatartás rendjéről”) szolgál írásbeli tájékoztatóként, míg a büntetés-végrehajtási intézetbe befogadott személyek esetében a BVOP által kibocsátott mintaházirend 2/A. melléklete [„Tájékoztató (Előzetesen letartóztatott fogvatartott részére)”]

A Bv. tv. 12. § (8) bekezdése szerint a tájékoztatás „megtörténtét és annak tudomásulvételét írásban kell rögzíteni”. Ennek megfelelően a Fogdaszolgálati Szabályzat 56. pontja kimondja, hogy a „befogadást végző rendőr [...] gondoskodik a [Bv. tv.] 12. § (3)-(4) bekezdésében foglalt írásos tájékoztató átadásáról, valamint felveszi az ezek tudomásul vételéről szóló írásbeli nyilatkozatot”, és a Fogdaszolgálati Szabályzat 11. mellékletének részét képezi az a nyilatkozat is, amelynek aláírásával a rendőrségen fogvatartott személyek igazolják, hogy az írásbeli tájékoztatót átvették.

A Fogdaszolgálati Szabályzat 56. pontja kimondja, hogy a „befogadást végző rendőr [...] gondoskodik a [Bv. tv.] 12. § (3)-(4) bekezdésében foglalt írásos tájékoztató átadásáról, valamint felveszi az ezek tudomásul vételéről szóló írásbeli nyilatkozatot”, és a Fogdaszolgálati Szabályzat 11. mellékletének részét képezi az a nyilatkozat is, amelynek aláírásával a rendőrségen fogvatartott személyek igazolják, hogy az írásbeli tájékoztatót átvették. A Fogdaszolgálati Szabályzat 11. melléklete az alábbi, az Irányelv 3. és 4. cikkében szereplő jogosultságokat nem tartalmazza:

- a térítésmentes jogi tanácsadásra való jogosultság és az igénybevételek feltételeit,
- a vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jogot,
- a hallgatáshoz való jogot, illetve, hogy
- a gyanúsítottak, illetve a vádlottak legfeljebb hány óráig vagy napig lehetnek megfosztva szabadságuktól, mielőtt igazságügyi hatóság elé állítják őket.

A BVOP mintaházirend a következő, a 3. és 4. cikkben rögzített jogokra nem tér ki:

- a gyanúsítottak, illetve a vádlottak legfeljebb hány óráig vagy napig lehetnek megfosztva szabadságuktól, mielőtt igazságügyi hatóság elé állítják őket, illetve arra, hogy

- a gyanúsítottak, illetve a vádlottak legfeljebb hány óráig vagy napig lehetnek megfosztva szabadságuktól, mielőtt igazságügyi hatóság elé állítják őket.

5.3. A terheltek tájékoztatásának közérthetősége

Egy 2003-as kutatás³ vizsgálta a felnőtt lakosság szövegértését, vagyis azt, hogy milyen sikerrel hasznosítják az információkat a társadalomban és a gazdaságban történő működésük során. A kutatás négy területet vizsgált. Az olvasási-szövegértési, a dokumentum-értelmezési, a számolási és a problémamegoldó készséget. A kutatók az olvasási-szövegértési, illetve a dokumentum értelmezési készségeknek öt fokozatot határoztak meg. A legalacsonyabb, első szinten egy rövid szöveg elolvasása a feladat, a kérdésben szereplő információt kell megtalálni. Ez a szint a szó szerinti egyezésen alapuló információk felismerését, vagy a saját tudásból származó információk a dokumentumba történő beépítését kívánja meg. A legmagasabb, ötödik szinten a válaszadónak képesnek kell lennie arra, hogy egy-egy információt megtaláljon egy sűrű szövegben, amely több hihető, de megtévesztő információt tartalmaz, illetve bonyolult következtetések levonására, speciális háttérinformációk igénybevételére is képesnek kell lennie.

A hármas szintet tekintik a kutatók elfogadhatónak, innentől beszélhetünk közepes szövegértési készségről. Akik elérik a közepes szintet, képesek egy szövegben található és az útmutatásban meghatározott információk között szó szerinti vagy rokon értelmű egyeztetést elvégezni, egyszerű következtetéseket levonni, illetve arra, hogy információkat kapcsoljanak össze hosszabb vagy sűrű szövegekből, amelyek nem tartalmaznak ún. szövegrendszerző segédeszközöket, például címszavakat.

A kutatás alapján a felnőtt lakosság 53,8%-ának rossz a szövegértése, vagyis nem éri el a fent meghatározott közepes szintet. Ha részletesen megvizsgáljuk az adatokat, kiderül, hogy a foglalkoztatottak és a diákok esetében ez az arány alacsonyabb (47,8% és 41,7%). A nyugdíjasoknál ugyanez az arány 70%, a munkanélkülieknél 65%. A kutatás alapján megállapítható, hogy az életkorral fordítottan arányos a csoportok szövegértési készsége. A 16-24 évesek 46,6 %-a nem érte el a közepes szintet, az 55-65 közöttieknél ez az arány már 66,7%. Nem meglepő módon az iskolázottság hozzájárul a jobb szövegértési készségekhez. A legfeljebb 10 osztályt végzettek 77,3%-a nem éri el a közepes szövegértési szintet, a középiskolát végzetteknek ez az arány 46%. Érdekes, hogy még a főiskolát, illetve egyetemet végzettek 31,9%-a esetében sem beszélhetünk legalább közepes szintű szövegértésről. A nők szövegértése összességében jobb, mint a férfiaké (a nők csak 49,3 %-a, a férfiak 58,6%-a marad a közepes szint alatt. A városban élők esetében az arány kedvezőbb (50,2%), mint a falvakban élők esetében (61,2%). A

³ "Adult Literacy and Life Skills Survey, 2006 (az adatokat Köllő János bocsátotta rendelkezésünkre)"

foglalkozásokkal kapcsolatban kijelenthető, hogy a mezőgazdaságban dolgozók esetében a leginkább kedvezőtlen az arány (72,8%).

A Be. 62/A. § (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság törekszik arra, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyekkel történő írásbeli és szóbeli kommunikáció során **egyszerű és közérthető módon fogalmazzon**. A jogokról való tájékoztatást és a kötelezettségekre való figyelmeztetést **az érintett személy számára érthető módon, az érintett személy állapotára, személyes jellemzőire figyelemmel kell megfogalmazni**.

A Bv. tv. 12. § (4) bekezdése úgy fogalmaz, hogy az „elítelt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott részére írásban, **az általa értett nyelven egyszerűen, közérthető módon kell a tájékoztatást megadni**” a felsorolt, a fogva tartáshoz kapcsolódó jogokról, a 12. § (5) bekezdés értelmében pedig a „kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy részére befogadáskor írásban, **az általa értett nyelven egyszerűen, közérthető módon** tájékoztatást kell adni” az ott felsorolt büntetőeljárás jogairól.

Interjúalanyaink véleménye erősen megosztott volt abban a kérdésben, hogy a tájékoztató szövege közérthetőnek tekinthető-e. Több interjúalanyunk, illetve a kérdőívet kitöltő ügyvéd is rámutatott, hogy a magasabb végzettségű, jó szövegértéssel rendelkező terheltek is gondot okozhat a szöveg megértése, hiszen sokan először vannak ilyen helyzetben, ami jellemzően zaklatott lelkiállapotot is jelent, ami nehezíti a szövegértést.

Az egyik ügyvéd így foglalja össze a problémákat: *„Egy laikusnak fogalma nincs arról, hogy mit jelent az a szó, hogy 'indítvány', mi az, hogy 'önvád', mi az, hogy 'védekezés lehetősége', 'jogorvoslat', nem tudja azt, hogy ha kérdezik és válaszol, akkor azzal amit mond, lehet, hogy épp saját magát vádolja, például ha elmondja, hogy 'megtámadta a felesége, ő a kocsiban ült és hátradőlve lábbal próbálta távol tartani magától az őrjöngő asszonyt, akit lehet, hogy megrúgott', ebből az jön majd ki a nyomozóknak, hogy szándékosan mellkason rúgta a feleségét, akinek eltört két bordája és mivel a gyereke is jelen volt, a gyermekét is veszélyeztette. Nem tudja, hogy egy rosszabb verbális képességű személyt egy jóval rutinosabb és jobb verbális képességekkel rendelkező másik személy akkor is könnyen összezavar, ha egyébként nem csinált semmit a gyanúsított.”*

Az egyik rendőr interjúalanyunk becslése szerint a terheltek 80%-a nem érti, hogy mi van a tájékoztatóban.

Az interjúk során megkértük a rendőr interjúalanyokat, hogy mondjanak példát arra, hogy egyes bonyolultabb jogosultságokat hogy magyaráznak el. Nagyon sokféle választ kaptunk, ez is alátámasztja az egységes gyakorlat hiányát. Egy jó példa: hallgatáshoz való jog és hamis vád tilalma: „úgy védekezik, ahogy akar, hazudhat is, de nem mondhatja azt, hogy más követte el, ha ez nem igaz.” Egy másik példa egy bíró interjúalanytól: „Itt maga szabad, azt mond, amit akar,

csak másra nem mondhat semmit, ami hazugság”. A hamis vádra vonatkozó figyelmeztetést az egyik interjúalany így szokta megfogalmazni: „nem foghat rá másra semmit, amit nem ő követett el”. Egy másik példa: „Önt semmilyen hátrány nem érheti, ha nem tesz vallomást”.

Az egyik ügyvéd ezzel kapcsolatban az írta, hogy „sok esetben a terheltek, tanúnak 'ciki' megkérdezni, mivel ezt mindenkinek érteni kellene”.

5.4. Megértette a tájékoztatást?

Az előző pontban kifejtettekén túl a Be. 62/A § (2) bekezdése alapján a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság a szóbeli kommunikáció során **meggyőződik arról, hogy az elmondottakat az érintett személy megértette-e, ennek hiányában a tájékoztatást, illetve a figyelmeztetést megmagyarázza.**

A Be-hez fűzött Nagykomentár ad némi támpontot arra vonatkozóan, hogy milyen módon ellenőrzi a nyomozó hatóság, illetve a fogvatartást foganatosító szerv, hogy a terhet a tájékoztatást ténylegesen megértette-e. A Nagykomentár szerint *„a leghatásosabb módszer annak ellenőrzésére, hogy a hatóság megfelelően tett-e eleget az előírt kötelezettségének, az arról való megbizonyosodás, miszerint a közlés címzettje megértette-e azt. Ezért szóbeli kommunikáció esetén a törvény kifejezetten a nyomozó hatóság, ügyészség és bíróság kötelezettségévé teszi a figyelmeztetés vagy tájékoztatás megértésének ellenőrzését, és szükség esetén - a teljes megértésig történő - további magyarázatát is. Írásbeli kommunikáció esetén ez nem kivitelezhető - ezért a törvény nem is írja elő - az érintett azonban ilyenkor is élhet felvilágosítás kérés jogával.”*

Ugyanakkor nincs egyértelmű előírás arra vonatkozóan, hogy milyen módon kell ellenőrizni azt, hogy a gyanúsított megértette-e a tájékoztatást. A legtöbb rendőr interjúalanyunk elmondta, hogy figyelni a terheltek visszajelzéseit, illetve többen vissza is kérdeznak, hogy megértette-e az elmondottakat, amennyiben nem, ismét elmagyarázzák. Amennyiben jelen van a védő, ezt, vagyis a jogosultságok elmagyarázását, a túlnyomó többség védői feladatnak tekintette. Egyik interjúalanyunk elmondta, hogy amennyiben a gyanúsított egyáltalán nem érti a tájékoztatást, szünetet tart, ad vizet és időt arra, hogy *„összeszedje magát”*. Más arról számolt be, hogy e terheltek tekintetéből, reakcióiból pontosan fel tudja mérni, érti-e a szöveget. Előfordul, hogy már a személyes adatok felvételekor világossá válik a szövegértési probléma, pl. nem érti a gyanúsított nem értette a 'hajadon' kifejezést.

5.5. Magánál tarthatja a terhelt a tájékoztatót?

Ha a gyanúsított vagy a védő jelen lehet egy nyomozási cselekményen, az arról készült jegyzőkönyvet nyomban megtekinthetik; emellett a terhelt jogosult arra, hogy azokról az iratokról, amelyeket megtekinthet, másolatot kapjon. Ez vonatkozik a kihallgatási jegyzőkönyvre is, amelynek elején kinyomtatva megtalálhatóak a korábban felolvasott, illetve elmondott gyanúsítottai jogosultságok.

A Bv. tv. 12. § (7) bekezdése értelmében a hivatkozott írásbeli tájékoztatót a fogvatartottak maguknál tarthatják. A jogszabályi rendelkezések tehát megfelelnek az Irányelv 4. cikk (1) bekezdésében foglalt azon követelménynek, mely szerint a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak meg kell engedni, hogy az írásbeli tájékoztatót „szabadságelvonásuk ideje alatt a birtokukban tarthassák”.

A fogvatartott terhelteknek rendelkezésére áll a tájékoztató a rendőrségi fogdán és a bv intézetben is. A Helsinki Bizottság által felkeresett intézetekben is így volt ez, zárkánként egy házirendet biztosítottak a fogvatartottaknak, benne a jogokról szóló tájékoztatással. A rendőr interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a már fogva lévő (akár korábban többször is büntetett terheltek) jóval felkészültebbek a jogaikból, mint az első büntényesek.

5.6. Mi a következménye, ha nem, vagy nem megfelelő módon történik a tájékoztatás?

A Be. 196. § (1) bekezdése általános panaszjogot biztosít a terheltek számára a nyomozati szakban: *„Akinak az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása a jogait vagy érdekeit közvetlenül sérti, az a tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül panasszal élhet.”*

Bár nem külön jogorvoslati lehetőség, de meg kell említeni, hogy a Be. 78. § (4) bekezdése szerint: *„Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság [...] a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.”* A Be. 117. § (2) bekezdése emellett kifejezetten úgy szól, hogy a hallgatáshoz való joggal kapcsolatos figyelmeztetést, valamint a terheltnek a figyelmeztetésre adott válaszát a gyanúsított kihallgatás során jegyzőkönyvbe kell venni, és a figyelmeztetés, valamint a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Az elsőfokú bírósági eljárás szabálytalanságait szankcionálja a Be. 375. § (1) bekezdése. E szerint a másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és az első fokú bíróságot új eljárásra utasítja, *„ha a másodfokú eljárásban nem orvosolható olyan eljárási szabálysértés történt, amely lényeges hatással volt az eljárás lefolytatására, illetőleg a bűnösség megállapítására, a*

bűncselekmény minősítésére, illetőleg a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására". A Be. hivatkozott rendelkezése szerint ilyenek kell tekinteni különösen, „*ha a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályokat megsértették, az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták*”.

A bírakkal készült interjúk alapján nagyon ritka, hogy egy gyanúsított vallomást arra hivatkozva rekesztenek ki, mert a terheltet nem, vagy nem megfelelően tájékoztatta a nyomozó hatóság a jogairól, illetve az utólag nem, vagy csak egészen kirívó esetekben ellenőrizhető (az eljárás későbbi szakaszában derülhet erre fény, de bíró interjúalanyaink összesen csak két ilyen esetről hallottak és azokban az esetekben sem zárták ki a gyanúsított vallomását).

A bíró az iratokból tájékozódik, ő azt látja, hogy a terhelt a jegyzőkönyvet aláírta, ezzel elismeri, hogy megértette a tájékoztatóban foglaltakat. Egy bíró interjúalany kifejtette, hogy ő nem is vizsgálhatja, hogy akkor, amikor a gyanúsított aláírta, értette-e a tájékoztatót, hiszen sok idő is eltelhet azóta. Egy másik bíró meg szokta kérdezni a terheltet, hogy ő maga írta-e alá aláírta-e a tájékoztatót. Előfordul, hogy a tárgyaláson a terhelt jelzi, hogy nem értette a kioktatást, de inkább arra szoktak hivatkozni, hogy nem azt mondták, ami a jegyzőkönyvben van, vagy kényszer, illetve fenyegetés hatására tettek vallomást. Többet említették gyakori példaként, hogy a nyomozati szak kezdetén valaki beismer egy cselekményt, de mire bíróság elé kerül, teljes tagadásban van. Egyik interjúalanyunk úgy fogalmazott, hogy „*megpróbálnak mindent, hátha bejön valami*”.

Az egyik bíró említett egy esetet, amikor a terhelt arra hivatkozott egy rokonok közötti garázdaság ügyében, hogy nem is tett vallomást, illetve a kioktatás sem történt meg. A kihallgató rendőröket tanúként hallgatták ki ezzel kapcsolatban, akik úgy nyilatkoztak, hogy a kioktatás szabályszerűen megtörtént. A bíró ezt követően nem rekesztette ki a bizonyítékot, de másképp értékelte: a rokonokra tett korábbi (és a terhelt által megkérdőjelezett) vallomást nem vette figyelembe.

5.7. A sérülékeny csoportokhoz tartozó terheltek tájékoztatása

Amennyiben a terhelt fogyatékossgal él, és felmerül a büntethetőség kizárása, interjúalanyaink többsége nem kezdi el felvenni a vallomást, hanem azonnal igazságügyi szakértő kirendelését indítványozza.

Nem egységes gyakorlat, de egyes rendőrkapitányságokon rendszeres, hogy ha komoly kétségek merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy a terhelt megérti-e majd a kioktatást, illetve ami a gyakorlat szempontjából még fontosabb, hogy alá tudja-e majd írni a jegyzőkönyvben a vallomását (amely tartalmazza a jogokról szóló kioktatást), akkor a tájékoztatást videón rögzítik.

Ha például a pszichiátrián kell a terheltet meghallgatniuk, a rendőrök több kapitányságon eleve kamerával indulnak útnak.

Írni-olvasni nem tudó terheltek esetében hatósági tanú közreműködését kötelező igénybe venni. Egyik interjúalanyunk beszámolt arról, hogy volt olyan eset, hogy helyszíni bizonyítási kísérletnél nem volt jelen hatósági tanú, s ezért a bizonyítékot az eljárás későbbi szakaszában kirekesztették.

6. Javaslatok

6.1 Javaslatok a gyakorlati szakemberektől

A tájékoztató érthetőségével kapcsolatban erősen megosztott az interjúalanyok véleménye. Volt olyan, aki összességében jónak ítélte meg a szöveg minőségét, illetve érthetőségét (kifejezetten jelezte, hogy nem örülne, ha a jelenlegi RobotZsaruban elérhető szöveg megváltozna), de olyan is, aki szerint a szöveg jelenlegi formájában teljességgel érthetetlen. Többen jelezték, hogy nagyon hosszú a szöveg.

A többség szerint a jelenlegi szöveg az alábbi jogosultságokkal kapcsolatban problémás (nem érthető, vagy hiányzik, pedig fontos):

- Milyen iratokat kaphat meg a terhelt.
- Mikor tarthat igényt kirendelt védőre.
- Amennyiben a gyanúsított nem elégedett a kirendelt védőjével, kérhet másikat.
- Milyen eljárási cselekményeken lehet jelen a terhelt.
- Mire terjed ki a védekezési szabadság, mit jelent a hallgatáshoz való jog.

Egy bíró szerint a személyes költségmentességgel kapcsolatos információt egyáltalán nem értik a terheltek, sőt sokszor az ügyvédek sem.

Egy másik bíró szerint probléma a tájékoztató merev struktúrája, amely nehezen változtatható, nem rugalmas, nem egyéniesíthető. Úgy vélte, egyes részek felolvasása szükségtelen bizonyos ügyekben, míg mások alaposabb kifejtésre szorulnak.

Az ügyvédek megjegyzései alapján a gyakorlatban sok probléma van az alábbiakkal (itt azokat soroltuk fel, amelyeket legalább hárman említettek):

- A hallgatást akként ítélik meg az ügyfelek, hogy egyenértékű azzal, mintha beismernék a bűncselekmény elkövetését, hiszen "nem védekeznek", a terheltek sokszor nem tudják, hogy ha nem tesznek vallomást, megtagadhatják-e az egyes kérdésekre a válaszadást (volt olyan ügyvéd, aki azt írta, hogy a hallgatás jogára sokszor csak papíron figyelmeztetik a terhelteket, erre szóban kifejezetten nem hívják fel a figyelmét).
- Szintén a hallgatás jogával kapcsolatos gyakori probléma, hogy a terheltek nem értik, hogy nem jár joghátránnyal, ha élnek a hallgatás jogával.
- Nem tudják az ügyfelek, hogy az iratokról ingyenesen másolatot kérhetnek.
- A terheltek nem értik, hogy akkor is kérhetnek védőt, ha nem kötelező a védelem.

- A vallomástétel megtagadásának esetében az észrevételezés, és a kérdés jogának gyakorlatát nem értik meg a gyanúsítottak, illetve „az a lehetőség, hogy bármikor később is - ha úgy gondolja - tehet vallomást szintén el szokott sikkadni”.
- Az önvád, de leginkább a közeli hozzátartozót esetlegesen terhelő vallomás körében a megtagadás lehetőségét általában nem értik a terheltek.
- Probléma a "közeli hozzátartozó" meghatározása, ez gyakran elmarad.

6.1 Javaslatok a nemzetközi és nemzeti kutatások alapján

A kutatás alapján egyértelmű, hogy a jelenlegi szöveg nem tekinthető közérthetőnek, nem felel meg az Irányelv és a hazai jogszabályok előírásainak. Új tájékoztató összeállítása javasolt (mind a RobotZsarúNeo rendszerében, mind a fogvatartási helyszíneken.)

Az Irányelv átültetésével kapcsolatban továbbá jogszabály módosítás is megfontolandó: szükséges szabályozni, hogy a gyanúsítottak a kihallgatás kezdetén írásban kapnak információt büntetőeljárás jogaikról.

Megfontolandó a nyomozó hatóság, különösen a kihallgatásokat fogantató rendőri állomány képzése a közérthető fogalmazásról. Szintén megfontolandó az iratminták, nyomtatványok közérthetővé tétele.

A terhelti tájékoztató szövegét a törvényben előírtaknak megfelelően a felelős hatóságok, így a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága és az Országos Rendőr-főkapitányság állította össze, információink szerint nem történt egyeztetés civilszervezetekkel, fogyatékossgal élő embereket képviselő szervezetekkel, szakemberekkel. Az egyik legfontosabb tanulsága a projektnek, hogy külső szakértelem bevonása, illetve a megírt szöveg tesztelése nélkül nem lehetséges közérthetően fogalmazni. Az így összeállított szövegnek nyilvánvalóan magasabb a költségvonzata, azonban elegendő egyszer elkészíteni, az esetleges módosítások később egyszerűen és nyilvánvalóan olcsóbban átvezethetők.

Melléklet

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/13/EU IRÁNYELVE (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról

3. cikk

A jogokra vonatkozó tájékoztatáshoz való jog

(1) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak legalább a következő, a nemzeti jog szerint alkalmazandó eljárási jogokról haladéktalanul tájékoztatást kapjanak e jogaik eredményes gyakorlásának lehetővé tétele érdekében:

- a) ügyvéd igénybevételének joga;
- b) térítésmentes jogi tanácsadásra való bármely jogosultság, és igénybevételének feltételei;
- c) a vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jog a 6. cikkel összhangban;
- d) a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog;
- e) a hallgatáshoz való jog.

(2) A tagállamok biztosítják, hogy az (1) bekezdés szerinti tájékoztatás nyújtására szóban vagy írásban, egyszerű és közérthető nyelven kerüljön sor, figyelembe véve a kiszolgáltatót gyanúsítottak és kiszolgáltatót vádlottak speciális igényeit.

4. cikk

A jogokról szóló írásbeli tájékoztató az őrizetbe vételkor

(1) A tagállamok biztosítják, hogy az őrizetbe vett vagy fogva tartott gyanúsítottak és vádlottak haladéktalanul kézhez kapják a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót. Lehetőséget kell nekik adni a jogokról szóló írásbeli tájékoztató elolvasására, és meg kell nekik engedni, hogy azt a szabadságelvönásuk ideje alatt a birtokukban tarthassák.

(2) Az e cikk (1) bekezdésében említett jogokról szóló írásbeli tájékoztató a 3. cikkben meghatározott tájékoztatáson túlmenően a nemzeti jog szerint alkalmazandó alábbi jogokra vonatkozóan is tartalmaz információkat:

- a) az ügy anyagaiba való betekintés joga;
- b) a konzuli hatóságok és egy személy értesítéséhez való jog;
- c) sürgősségi orvosi ellátáshoz való jog; és
- d) a gyanúsítottak, illetve a vádlottak legfeljebb hány óráig vagy napig lehetnek megfosztva szabadságuktól, mielőtt igazságügyi hatóság elé állítják őket.

(3) A jogokról szóló írásbeli tájékoztató ezenkívül alapvető tájékoztatást nyújt az őrizetbe vétel elleni panasztételnek, a fogva tartás felülvizsgálata kezdeményezésének,

illetve ideiglenes szabadlábba helyezés kérelmezésének a nemzeti jog által biztosított lehetőségeiről.

(4) A jogokról szóló írásbeli tájékoztatót egyszerűen és közérthetően kell megfogalmazni. A jogokról szóló írásbeli tájékoztató tájékoztató jellegű mintáját az I. melléklet tartalmazza.

(5) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót az általuk értett nyelven kapják meg. Ha a jogokról szóló írásbeli tájékoztató a megfelelő nyelven nem áll rendelkezésre, a gyanúsítottakat és a vádlottakat az általuk értett nyelven szóban tájékoztatják a jogokról. Ezt követően részükre indokolatlan késedelem nélkül átadják az általuk értett nyelven készült jogokról szóló írásbeli tájékoztatót.